

§ 193 Riikkaidgaskasaš álgoálbmotgiella logijahki IDIL 2022-2032

Áššegirjijt

- Giellalávdegotti beavdegirji 2020-01-30, § 10.2
- Giellalávdegotti beavdegirji 2020-03-17—18, § 18
- Giellalávdegotti beavdegirji 2020-11-18-19 § 90
- Stivrabeavdegirji 2021-06-16—17, § 96
- Stivrabeavdegirji 2022-06-14—15, § 140

Áššegiedahalli: Anita Kitok

Stivra mearridii geassemánu 16- 17 b 2021, § 96.1

ahte doarjut evttohsas ahte álgoálbmotgiella logijagi IDIL 2022-2032 fáddá galgá leat giel-
lateknologiija ja mánáid ja nuoraid giella,

ahte bidjat dieđuid áššebáhpiriidda.

Diehtujuohkin barggu birra mii lea álggahuvvon giellateknologijasuorggis.

Stivra mearridii geassemánu 14 – 15 b 2022, § 140

ahte bidjat dieđuid áššebáhpiriidda.

Čoahkkáigeassu

Jagi 2019 loahpas mearridii ON válđočoahkkin ođđa resolušuvnna (A/RES/74/135) ON álgoálbmotáššiid bistevaš foruma ávžžuhusaid vuodul, mas julggaštii áigodaga 2022-2032 eamiálbmotgielaid riikkaidgaskasaš logijahkin (IDIL 2022-2032). Giellalogijahki lea máilmmiviidosaš ovttasbargomekanisma man ulbmilin lea fuomášahttit eamiálbmotgielaid kritihkalaš dili, ja mobiliseret eiseválddiid ja eará berošteddjiid gáhttet, ealáskahttit ja ovddidit eamiálbmotgielaid.

Giellalogijagi oktavuodas leat Norgga beale, Ruota beale ja Suoma beale sámedikkit mearridan čadahit oktasaš sámi njunušprošeavtta giellateknologijasuorggis, man ulbmilin lea nannet sámegielaid sajadaga digitála máilmmis. Njunušprošeavttas háliidit sámedikkit lasihit ja nannet sámegiel KORPUS-materiála, nannet sámi giellateknologijabirrasa, bargat oažžut sámegielaid stuorra teknologijafitnodagaid buktagiidda, hábmet ehtalaš njuolggadusaid sámi giellateknologijii, ja doaibmat doarjjan eará eamiálbmogiidda giellateknologalaš áššiin.

§ 193 Riikkaidgaskasaš álgoálbmotgiella logijahki IDIL 2022-2032 - joatkka

Mijá tekno – IDIL2022-2032-njunušprošeakta

Áššeovddidus

Álggahus

Giella lea olbmo vuodđogálga, mii ovdánišgoahdá das rájes go olmmoš riegáda, ja čuovvu olbmo olles eallima. Giela bokte mii gulahallat earáiguin, ja ovdanbuktit dovdduideamet, jurdagiiddámet ja nieguideamet. Gielain mii doaibmat ovttas ja áddet máilmmi mii birastahtá min, ja dan vehkiin olmmoš fievrrida sihke máhtu, historjja, máilmmioainnuid, jáhkuid ja árbevieruid, mat leat čohkkejuvvon ovddeš buolvvaid bokte. Gielas lea maiddá mearkkašupmi olbmo identitehtii, ja dat muitala geat mii leat olmmožin.

Giella lea gulahallanvuohki mii gávdno buot olmmošlaš domeanain. Olbmuid vejolašvuolta ja friddjavuolta geavahit iežaset giela lea eaktun sihke olbmuid olmmošárvui, ovttaseallimii ja buresveadjimii, ja maiddá servvodaga nanaguoddevaš ovdáneapmái. Gielain sáhtá maiddá hábmet ekonomalaš árvvuid ja ovdduid, mii fas váikkuha sihke vejolašvuodaide, dutkamii, ovdáneapmái, teknologalaš fievrrideapmái ja innovašuvdnii. Giela bokte mii hábmet boahhteáigámet.

Stuorra oassi máilmmi gielain leat áitatvuložat ja lea einnostuvvon ahte sullii 40% máilmmi birrašiid 7000 gielas sáhttet jávkat. Eanaš oassi máilmmi áitojuvvon gielain leat eamiálbmotgielat, mii mearkkaša ahte jus gielat jávket, de jávket maiddá dehálaš máhttovuogádagat. Gielaid – eandalii eamiálbmotgielaid – jávkamis lea oktavuolta dasa, ahte ollu eamiálbmogat leat vásihan struktuvrralaš vealaheami ja marginaliserema, mii lea earret eará goaridan eamiálbmotgielaid. Ollu eamiálbmogiin leat váttisvuodát sihke dálkkádatrievdamiid ja bággojohtimiid oktavuodas. Eamiálbmogiid árgabeaivái gullá maiddá dat, ahte eai oaččo skuvlejumi ja ahte leat váilevaš resurssat. Ollu eamiálbmotguovlluin dáhphuvvá maiddá dat, ahte váhnemat ja boarrásat eai sáhte fievrridit giela mánáidasaset, ja ahte eamiálbmogiid gielat eai šat adnojuvvo beaivválaš giellan. Lea danin stuorra dárbu gáhttet, ealáskahttit ja ovddidit eamiálbmotgielaid miehtá máilmmi.

Dađi mielde go máilbmi ovdána, de giella čuovvu servvodatovdáneami. Manjimuš logijagiid áigge lea giellateknologijja ja digitaliseren ovdánan sakka. Giellateknologijjamáilbmi fállá iešguđegelágan reaidduid ja veahkkeneavvuid, mat álkidahttet giellageavaheami. Dattege lea nu, ahte ollu gielain, erenoamážit eamiálbmotgielain, eai leat seamma eavttut ja vejolašvuodát ovdánit seamma láhkái go eanetlogugielain. Go geahččá máilmmiviidosáčat, de vuollel 100 gielas leat giellateknologalaš reaiddut main lea iešguđegelágan kvalitehtadássi, vuollel 10 gielas leat viehka ollu reaiddut, ja dušše eanjalasgielas leat ollu giellateknologalaš reaiddut. Sullii 98% máilmmi gielain eai leat bállo giellateknologalaš reaiddut. Dát dagaha digitálalaš juogu, mas muhtun gielaide fállujuvvojit buoret vejolašvuodát ja eavttut sihke oidnot ja geavahuvvot servvodagas. Dát digitálalaš juohku dagaha maiddá dan, ahte gielat main eai leat digitálalaš reaiddut, sáhttet jávkat ollásit.

§ 193 Riikkaidgaskasaš álgoálbmotgiella logijahki IDIL 2022-2032 - joatkka

IYIL2019 ja IDIL 2022-2032

Jagi 2016, ON jahkasaš válđočoahkkimis, mearridii válđočoahkkin resolušuvnna (A/RES/71/178), mas julggaštii jagi 2019 eamiálbmotgielaid riikkaidgaskasaš jahkin (IYIL2019), ON álgoálbmotáššiid bastevas foruma ávžžuhusaid vuodul. Eamiálbmotgielaid riikkaidgaskasaš jagi (IYIL2019) ulbmilin lei čalmmustahttit eamiálbmotgielaid máilmmiviidosáčat ja loktet daid váttisvuodaid maid eamiálbmogat vásihit earret eará sin gielaid oktavuodas. Eamiálbmotgielaid jagi 2019 loahpas lágidii UNESCO riikkaidgaskasaš eamiálbmotkonferánssa LT4All (Language Technologies for all).

Eamiálbmotgielaid riikkaidgaskasaš jagi 2019 oktavuodas oaivvilledje eamiálbmogat ahte jahki ii leat doarvái gielaid loktemii, ja ávžžuhedje guhkidit áigodaga. Jagi 2019 loahpas julggaštii ON válđočoahkkin ođđa resolušuvnna (A/RES/74/135) ON álgoálbmotáššiid bastevas foruma ávžžuhusaid vuodul, mas julggaštii áigodaga 2022-2032 Eamiálbmotgielaid riikkaidgaskasaš logijahkin (IDIL 2022-2032). IDIL 2022-2032 julggašteapmi lei maiddái okta IYIL2019 válđobohtosiin.

Eamiálbmotgielaid riikkaidgaskasaš logijagi 2022-2032 (IDIL 2022-2032) ulbmilin lea joatkit IYIL2019 bargovugiiguin, joatkit fuomášahttit eamiálbmotgielaid kritihkalaš dili, ja mobiliseret eiseválddiid ja eará berošteddjiid gáhttet, ealáskahttit ja ovddidit eamiálbmotgielaid. Riikkaidgaskasaš logijahki lea dehálaš ovttasbargomekanisma mainna lokte diđolašvuoda dihto máilmmiviidosas fáddái – dán oktavuodas eamiálbmotgielaide – ja mobilisere iešguđetge aktevrraid oktasaš doaimmaide. Eamiálbmotgielaid riikkaidgaskasaš logijahki fállá erenoamáš vejolašvuoda ovttasbargat ovdánahttit politihka, sihkkarastit doaibmabijuid joatkevašvuoda (kontinuehta) ja oktavuoda, ovddidit iešguđetge aktevrraid gaskasaš ovttasbarggu, veahkkin duohtandahkat olmmošvuogiatvuodaid, ja álggahit dárbašlaš doaibmabijuid doarjut ja nannet eamiálbmotgielaid miehtá máilmmi.

Jagi 2021 leat eamiálbmogat ovttas UNESCO:in hábmen oktasaš globála doaibmaplána eamiálbmotgielaid riikkaidgaskasaš logijagi várás (eang. The Global Action Plan of the International Decade of Indigenous Languages). Globála doaibmaplána ovdanbuktá doaibmabijuid vuodđoprinsihpaid buot berošteddjiid várás, ja ovdanbuktá áigodaga rámmavuogádaga, implementerema, goziheami, evaluerema ja stivrenstruktuvrraid. Globála doaibmaplána ulbmilin lea oažžut nana ja joatkevaš ovttasbarggu máilmmiviidosáčat nu, ahte olahit positiivvalaš váikkuhusaid ja sosiála rievdadusaid mat vuhtiiváldet eamiálbmogiid ja eamiálbmotgielaid. Doaibmaplána okta válđočuoggáin lea nannet dan, ahte giellateknologiija lea olámuttus maiddái eamiálbmogiidda. Doaibmaplánas oassin lea maiddái dat, ahte galget čadahuvvot njunušprošeavttat mat nannejit eamiálbmogiid diliid miehtá máilmmi.

Sámi giellateknologiija

Jagi 2001 ásahuvvui Giellatekno – Romssa universitehta sámi giellateknologiijaguovddáš. Giellatekno lea spesialiseren sáme gielaid ja eará sirkumpolára- ja minoritehtagielaide

§ 193 Riikkaidgaskasaš álgoálbmotgiella logijahki IDIL 2022-2032 - joatkka

giellateknologiiija ja dutkamii. Jagi 2005 ásahuvvui fas Divvun, mii fas ráhkada korrekturreaidduid ja giellateknologiiija sámegeielaide ja eará eamiálbmot- ja minoritehtagielaide. Giellatekno ja Divvun leat leamaš guovddázis sihke ovddideamen ja dutkamin sámi giellateknologiiija.

Dál gávdnojit sámegeielaide earret eará neahttasátnegirjijt, čállindárkkistanreaiddut (divvunprográmma), boallobeavddit (dihtorii ja telefonnaide), hupmansyntesa (davvisámegeielas), giellaoahppoprográmmat, jorgalanmuitu (sámegeielaid ja eará gielaid gaskka), jorgalanprográmma (davvisámegeielas dárogillii, davvisámegeiela ja julevsámegeiela gaskka, ja davvisámegeiela ja anárašgiela gaskka). Lea stuorra dárbu nannet sámi giellateknologiiija nu, ahte ráhkaduvvojit eanet sámi giellateknologalaš reaiddut mat álkidit sámegeielaid geavaheami digitála máilmmis.

Árvvoštallan

Njunušprošeakta

Norgga beale, Suoma beale ja Ruota beale sámedikkitt leat ovttas válljen čuovvulit giellalogijagi nu, ahte lágidit oktasaš doaimmaid ja strategiijaid sámegeielaid ovddideamis. Giddat 2021 lágidedje sámedikkitt oktasaš digitála bargobáji masa ledje bovden sámi dutkanásahusaid ja nuoraidorganisašuvnnaid. Bargobáji ulbmilin lei gullat makkár dárbbut sámi servvodagas leat sámegeielaid hárrái, ja gávdnat vejolaš fáttá(id) oktasaš sámi njunušprošeaktii. Fáttát mat čielgasit deattuhuvvoje bargobájis ledje *giellateknologiiija ja mánáid- ja nuoraidgiella*.

Norgga beale Sámedikki ráđđi (23.3.21, áššis 049/21), Suoma beale Sámedikki stivra (20.5.21, áššis Sh 6 §, 6/2021) ja Ruota beale Sámedikki stivra (16.–17.6.21, áššis § 96) leat čuovvulan evttohusa ovttasbargat oktasaš sámi njunušprošeavtta (flag-ship prošeavtta) oktavuodas, ja leat maiddái mearridan ahte oktasaš sámi njunušprošeavtta fáddán leat giellateknologiiija ja mánáid- ja nuoraidgiella.

Sámedikkitt leat ovttas válljen álggos álggahit njunušprošeavtta giellateknologiiijasuorggis. Giddat 2022 lágidedje sámedikkitt oktasaš giellateknologiiijaseminára *Mijá tekno* Julevus, masa bovedjedje sámi álbmoga searvat. Semináras ledje sihke logaldallamat, panelaságastallan ja bargobádji, ja ulbmilin lei seminára bokte oažžut ovdan ja konkretiseret sámi giellateknologalaš dárbbuid maiguin sámedikkitt sáhttet ovttasbargat giellalogijagi áigge. Ulbmilin lea álggahit oktasaš sámi njunušprošeavtta giellateknologiiijasuorggis mii fátmasta buot sámegeielaid. Seminára mañnel čoahkkanedje sámedikkitt ja čoahkkáigesse seminára bohtosiid. Sámedikkitt hábmeje oktasaš strategiijaid sámi giellateknologiiijasuorggis, masa sámedikkitt áigot ángiruššat čuovvovaš logijagi áigge.

Váilevaš teavsttat buot sámegeielaide lea duođalaš, ja lea dárbu čohkket buot vejolaš teavsttaid nu, ahte hukse buori korpusmateriála. Korpusmateriála lea digitála teakstačoakkáldatmateriála mii doaibmá vuodđomateriálan go galgá ráhkadit giellateknologalaš reaidduid, ja mii lea maiddái dehálaš sámegeielaid dutkamis. Jus galgá

§ 193 Riikkaidgaskasaš álgoálbmotgiella logijahki IDIL 2022-2032 - joatkka

sáhttit hábmet sámegiel giellateknologijareaidduid, mat doibmet ja main lea ávki sámegielaide, de dárbbasuvvo viiddis ja vuđolaš korpusmateriála. Lea dehálaš ahte sihke čállojuvvo materiála ja jietnamateriála čohkkejuvvo nu, ahte sáhtta daid ávkkástallat boahhteáiggi giellateknologalaš reaidduin ja maiddáid dutkamis. Dan geažil atnet sámedikkit dehálažžan čohkket nu ollu korpusmateriála go vejolaš, ja doaimmahit daid Divvumii/Giellateknoi, vai lasihuvvojit sámegiel korpusii. Danin go sámegielat leat morfologalaččat kompleksa gielat, de dain leat maiddáid earálágan dárbbut go mángga eará gielas.

Sámedikkit árvvoštallet ahte lea dárbbaslaš nannet sámegiellateknologijabirrasa. Divvun ja Giellatekno (UiT Norgga árttalaš universitehtas) leat dán rádjái ráhkadan buriid reaidduid maiguin lea leamaš stuorra ávki sámegielaide, ja eará eamiálbmotgielaide ja unnitlogugielaide. Dattege lea dilli nu, ahte Giellateknos ja Divvumis eai leat doarvái resurssat ja bargonávccat dustet buot daid dárbbuid mat sámegiella servvodagas leat. Jus galgá sáhttit dustet giellateknologijadárbbuid mat sámegiella servvodagas leat boahhteáiggi, de ferte nannet sámegiella teknologijabirrasa. Sámedikkit vurdet maiddáid ahte stáhtat váldet ovddasvástádusa ja nannejit sámegiella teknologijabirrasa ja dainna lágiin dorjot sámegiella boahhteáiggi.

Stuorra teknologijafitnodagat nugo Google, Microsoft, Apple ja earát, doaimmahit giellateknologalaš reaidduid stuorát gielaide. Unnibuš gielat, nugo eamiálbmotgielat, eai beasa dán márkani. Stuoramus váttisvuohta lea dat, go stuorra teknologijafitnodagain eai leat rabas gáldokodat, mii mearkkaša dan ahte eará giellain ii leat vejolašvuohta beassat sin reaidduide almmá sin lobi haga. Sámedikkit atnet stuorra vahágin dan, ahte unnibuš gielaide eai fállujuvvo seamma eavttut ja vuolggasajit beassat ovddidit ja ovdánahttit gielaide. Digitála gulahallan lea dominerejeaddji gulahallanvuohki dálá áigge, ja go unnibuš gielat eai beasa dán domeni, de dat goariduvvojit. Dan geažil sámedikkit oaihvildit ahte ferte bargat nu, ahte unnibuš gielat galget beassat ovdánit seamma láhkái go stuorát gielat, ja unnibuš gielat galget beassat giellateknologijamárkanii. Sámedikkit vurdet maiddáid ahte stáhtat ángiruššet dán áššis, ja ovddidit sámegiellaide dárbbuid seamma láhkái go majoritehtagiellaide dárbbuid.

Sámedikkit atnet maiddáid dehálažžan doarjut ja veahkehit eará eamiálbmogiid máilmmis. Váilevaš giellateknologija lea váttisvuohta maid eamiálbmogat miehta máilmmi vásihit, ja man lea váttis iehčanassii čovdit. Dan geažil lea dehálaš ahte eamiálbmogat ovttas ángiruššet dás.

Dálá áigge lea giellateknologija guovddáš veahkkeneavvu giellageavaheamis ja giellaovdánahttimis. Giellateknologija šaddá deháleabbon jagis nubái, ja adnojuvvo dál eaktun giellaide ceavzimii. Dattege giellateknologijain ferte leat várrogas, go jus dat ovdána boasttuláhkái ja boasttu eavttuiguin, dat sáhtta goaridišgoahhtit giellaide. Sámegielat leat nu hearkkes dilis, ahte ferte bures suokkardallat makkár čovdosat ráhkaduvvojit sámegiellaide várás. Heajos giella ja heajos čovdosiin sáhttet leat nu ollu negatiivvalaš váikkuhusat, ahte

§ 193 Riikkaidgaskasaš álgoálbmotgiella logijahki IDIL 2022-2032 - joatkka

dat goaridišgohtet giella ja dan ovdáneami. Dan geažil atnet sámedikkit dehálažžan ráhkadit ehtalaš njuolggadusaid sámi giellateknologiiija ovdáneami várás. Njuolggadusaid ulbmilin lea válddahit sihke giellateknologalaš reaidduid ráhkadeami ja geavaheami. Vai njunušprošeaktabarggus lea joatkevašvuotta (kontinueitehta), de ferte várret ruđaid iešguđetge doaibmabijuid čuovvuleami várás. Danin sámedikkit fertejit jahkásaččat árvvoštallat ekonomalaš rámmaid njunušprošeaktabargui, iešguđege sámedikki jahkásaš bušeahhtagieđahallamis. Juohke sámediggi galgá maiddái sáhttit álggahit doaibmabijuid vaikke vel eará sámedikkiin ii leat vejolašvuotta searvat doaimmaide.

Norgga ráđđehus lea mearridan lagas ovtasbarggus Norgga beale Sámedikkiin riikkaid gaskasaš álgoálbmotgielaid logijagi áigge. Norgga ráđđehus lea ovtas Norgga beale Sámedikkiin ásahan nationála ovtasbargoforuma sihkkarastin dihtii ollislaš barggu logijagiin. Sámedikkit oidnet dehálažžan, ahte maiddái Suoma ja Ruota stáhtat galggašedje ása-hit ovtasbargoforumiid Suoma ja Ruota beale Sámedikkiiguin vai sihkkarastit álgoálbmotgielaid logijagi ulbmiliid beaktilis čađaheami ja gulahallama sihkkarastima Sámedikkiid ja stáhtaid gaskkas. álgoálbmotgielaid logijagi áigge.

Seammá evttohus mearrádussi bohtá ovddiduvvot mearrádussii dievasčoahkkimis Sámedikkis Norggas ja Sámedikkis Suomas.

Stivra mearrida

ahte doarjut mearrádusevttohusa mii lea seammá buot Sámedikkiide.

Stivra evttoha Sámedikki mearridit

ahte Sámediggi čujuha ON eamiálbmotgielaid riikkaidgaskasaš logijahkái 2022–2032 ja eamiálbmotgielaid logijagi doaibmapláni.

ahte Sámediggi mearrida čadahit oktasaš sámi njunušprošeavtta giellateknologiiija-suorggis, ovtas Norgga beale ja Suoma beale sámedikkiiguin. Njunušprošeavtta ulbmilin lea nannet buot sámegeielaid sajádaga digitála máilmmis.

ahte Sámediggi ávžžuha stáhtaid várret ekonomalaš resurssaid njunušprošeavtta áigumušaide nu, ahte sámi giellateknologiiija ovdána giellalogijagi áigge. Sámediggi,

ahte Sámediggi eaktuda dan, ahte sihke sámedikkit ja daid ovtasbargoguoimmit (ee. maid sámedikkit ruhtadit, geaiguin lea ovtasbargu, jnv.) doaimmahit buot jorgaluvvon teavsttaid Giellatekno korpusii. Sámediggi ávžžuha maiddái earáid, sihke

§ 193 Riikkaidgaskasaš álgoálbmotgiella logijahki IDIL 2022-2032 - joatkka

stáhtaásahusaid ja priváhta ásašusaid doaimmahit buot jorgaluvvon teavsttaid sámi korpusii.

- ahte Sámediggi áigu bargat nannet sámi giellateknologijabirrasa nu, ahte nákkejit dustet boahhteáigásaš giellateknologalaš dárbbuid ja ráhkadit dárbbášlaš giellateknologalaš reaidduid. Sámediggi vuordá ahte stáhtat maiddái váldet ovddasvástádusa ekonomalaččat doarjut nu, ahte sámi giellateknologijabiras nannejuvvo,
- ahte áigu joatkit bargat nu, ahte stuorra teknologijafitnodagat rahpet gáldokodaid ja dainna lágiin addet vejolašvuoda unnibuš gielaide beassat maiddái giellateknologijamárkanii. Sámediggi vuordá ahte stáhtat maiddái aktiivvalaččat barget eaktudit stuorra teknologijafitnodagaid rahpat gáldokodaid,
- ahte Sámediggi atná dehálažžan ráhkadit oktasaš ehtalaš njuolggadusaid sámi giellateknologijja várás, mat válddahit makkár giellateknologalaš reaiddut ráhkaduvvojit ja mo dat geavahuvvojit,
- ahte Sámediggi áigu maiddái ovttasbargát eará eamiálbmogiiguin ja lámhit dili nu, ahte eará eamiálbmogat maiddái besset ovdánahttit iežaset gielaide,.
- ahte Sámediggi ávžžuha Suoma ja Ruota stáhtaid ásašit nationála ovttasbargoforumiid IDIL2022-2032 bargui, maid stáhtat jođihit ovttas sámedikkiiguin.

Paragráfa dárkkistuvvo dastánaga

§ 193 Internationella urfolksspråksdecenniet IDIL 2022 - 2032

Dokument

- Språknämndsprotokoll 2020-01-30, § 10.2
- Språknämndsprotokoll 2020-03-17 – 18, § 18
- Språknämndensprotokoll 2020-11-18-19 § 90
- Styrelseprotokoll 2021-06-16 – 17, § 96
- Styrelseprotokoll 2022-06-14 – 15, § 140

Föredragande: Anita Kitok

Styrelsen beslutade den 16- 17 juni 2021, § 96.1

- att stödja förslaget om språkteknologi och barns och ungdomars språk som teman under urfolksspråksdecenniet, IDIL 2022-2032,
- att lägga informationen till handlingarna.

Information lämnas angående pågående arbetet med språkteknologi har påbörjats.

Styrelsen beslutade den 14 – 15 juni 2022, § 140

- att lägga informationen till handlingarna.

Sammanfattning

I slutet av 2019 antog FN:s generalförsamling en ny resolution (A/RES/74/135) efter uppmaningar från FN:s permanenta urfolksforum, där det beslutades att perioden 2022-2032 ska vara det internationella decenniet för urfolksspråk (IDIL 2022-2032).

Språkdecenniet är en global samarbetsmekanism vars mål är synliggöra urfolksspråkens kritiska situation, och mobilisera myndigheter och andra aktörer att bevaka, revitalisera och utveckla urfolksspråken.

I samband med urfolksspråkdecenniet har sametingen i Norge, Sverige och Finland beslutat att genomföra ett gemensamt flaggskeppsprojekt på det språkteknologiska området, vars syfte är att stärka de samiska språkens ställning i den digitala världen. Sametingen ska i flaggskeppsprojektet öka och stärka samiskt KORPUS-material, stärka den samiska språkteknologiska miljön, arbeta för att samiskan ska få tillgång till produkter från stora teknologiföretag, forma etiska regler för samisk språkteknologi, och fungera som stöd för andra urfolk i språkteknologiska frågor.

§ 193 Internationella urfolksspråksdecenniet IDIL 2022 – 2032 – *forts.*

Mijá tekno – IDIL2022-2032-flaggskeppsprojekt

Ärendebeskrivning

Inledning

Språket är en människas grundläggande färdighet som börjar utvecklas från födseln, och som följer personen hela livet. Med språket kommunicerar vi med andra och uttrycker känslor, tankar och drömmar. Med språket arbetar vi tillsammans och vi förstår världen som omger oss, och med dess hjälp bär vi på både kunskap, historia, världsbilder, tro och traditioner, som har samlats in genom flera generationer. Språket är också viktigt för människans identitet, och det berättar vilka vi är som människor.

Språket är ett kommunikationssätt som finns inom alla mänskliga domäner. Människors möjlighet och frihet att använda sitt språk är en förutsättning både för människovärde, samexistens och välmående, och även för samhällets hållbara utveckling. Med språket kan människor också forma ekonomiska värden och fördelar, som i sin tur påverkar möjligheter, forskning, utveckling, teknologisk överföring och innovation. Genom språket formar vi framtiden.

En stor del av världens språk är hotade och man antar att cirka 40 % av världens ungefär 7 000 språk kan försvinna. De flesta av världens hotade språk är urfolksspråk, vilket innebär att om språken försvinner så försvinner också viktiga kunskapssystem. Förlusten av språk – särskilt urfolksspråk – är kopplat till att många urfolk har upplevt strukturell diskriminering och marginalisering, vilket bland annat har urholkat och förvärrat situationen för urfolksspråk. Många urfolk har problem både i samband med klimatförändringar och tvångsförflyttningar. Att de inte får utbildning och att det saknas resurser hör också till urfolkens vardag. I många urfolksområden händer det att föräldrar och äldre inte kan föra språket vidare till barn, och att urfolksspråket inte längre betraktas som ett dagligt språk. Det finns därför ett stort behov av att skydda, revitalisera och utveckla urfolksspråk över hela världen.

Allt eftersom samhället utvecklas följer ett språk med i utvecklingen. Under de senaste decennierna har språkteknologin och digitaliseringen gjort stora framsteg. Språkteknologin erbjuder olika verktyg och hjälpmedel som förenklar språkanvändningen. Ändå är det så att det på många språk, framför allt för urfolksspråk inte finns förutsättningar och möjligheter att utvecklas på samma sätt som med majoritetsspråket. I ett globalt perspektiv finns det språkteknologiska verktyg i olika kvalitetsnivåer för under 100 språk, under 10 språk har en hel del verktyg, och bara på engelska finns det många språkteknologiska verktyg. Cirka 98% av världens språk har nästan inga språkteknologiska verktyg alls. Detta orsakar en digital skevhet, där det på vissa språk erbjuds bättre möjligheter och förutsättningar för att synas och användas i samhället. Denna uppdelning gör också att de språk som inte har digitala verktyg kan försvinna helt.

§ 193 **Internationella urfolksspråksdecenniet IDIL 2022 – 2032 – *forts.***

IYIL2019 och IDIL 2022-2032

På FN:s årliga generalförsamling i 2016 antogs resolutionen (A/RES/71/178), där man förklarade 2019 som Det internationella året för urfolksspråk (IYIL2019) på uppmaning från FN:s permanenta urfolkssforum. International Year of Indigenous Languages (IYIL2019) syftade till att fokusera på urfolksspråk globalt och att lyfta de problem som urfolk upplever, bland annat i samband med språk. I slutet av 2019 års anordnade UNESCO den internationella urfolkskonferensen LT4All (Language Technologies' for all).

I samband med det internationella urfolksspråkåret 2019 uttryckte urfolken själva att ett år inte är tillräckligt för att språken ska kunna nå en framväxt, och krävde att perioden skulle förlängas. I slutet av 2019 deklarerade således FN:s generalförsamling en ny resolution (A/RES/74/135) efter FN:s permanenta urfolksforums uppmaningar, där det beslutades att perioden 2022-2032 ska vara den internationella urfolksspråkdekaden (IDIL 2022-2032). IDIL 2022-2032 deklarationen var också en av huvudslutsatserna från IYIL2019.

International Decade of Indigenous Languages 2022-2032 (IDIL 2022-2032) syftar till att vidta IYIL2019 arbete och arbetsmetoder, att fortsätta synliggöra urfolksspråkens kritiska situation, och att mobilisera myndigheter och andra intressenter att bevaka, revitalisera och utveckla urfolksspråk. Det internationella årtiondet är en viktig samarbetsmekanism eftersom det ökar medvetenheten om ett globalt tema – det vill säga urfolksspråk - och mobiliserar olika aktörer till att ta sig an uppgiften gemensamt. Urfolksspråkdecenniet öppnar möjligheter att tillsammans utveckla politik, säkerställa kontinuitet i åtgärder, uppmuntra samarbeten mellan olika aktörer, fullborda mänskliga rättigheter, och initiera nödvändiga åtgärder för att stödja och stärka urfolksspråk över hela världen.

I 2021 har urfolk tillsammans med UNESCO bildat en gemensam global handlingsplan för International Decade of Indigenous Languages för (The Global Action Plan of the International Decade of Indigenous Languages). Den globala handlingsplanen innehåller grundläggande principer för åtgärderna. Den redogör också för ramverk, genomförande, uppföljning, utvärdering och styrelsestrukturer under perioden. Den globala handlingsplanens mål är att uppnå ett starkt och kontinuerligt globalt samarbete så att man kan skapa en positiv inverkan och sociala förändringar som tar hänsyn till urfolk och urfolksspråk. Ett av huvudmålen i handlingsplanen är att språkteknologi ska vara tillgänglig även för urfolk. I handlingsplanen vill man också säkerställa att genomförs flaggskeppsprojekt som stärker urfolks situation i hela världen.

Samisk språkteknologi

I 2001 etablerades Giellatekno - Senter for samisk språkteknologi vid universitetet i Tromsø. Giellatekno har specialexpertis på samiska språk och annan cirkumpolär och minoritets-språklig språkteknologi och forskning. 2005 etablerades Divvun som producerar

§ 193 Internationella urfolksspråksdecenniet IDIL 2022 – 2032 – *forts.*

korrekturverktyg och språkteknologi på samiska språk och på andra urfolksspråk och minoritetsspråk. Giellatekno och Divvun har stått i centrum både i processen att utveckla och i processen att forska om samisk språkteknologi.

Nu finns det onlineordböcker, korrekturprogram, tangentbord (för datorer och telefoner), talsyntes (från nordsamiska), språkprogram, översättningsminne (mellan samiska språk och andra språk), och översättningsprogram (från nordsamiska till norska, mellan nordsamiska och lulesamiska, och mellan nordsamiska och enaresamiska) på samiska. Det finns ett stort behov av att stärka samisk språkteknologi så det kan produceras flera språkteknologiska verktyg förenklar användningen av samiska språk i den digitala världen.

Bedömning

Flaggskeppsprojekt

Sametingen i Norge, Finland och Sverige har tillsammans valt att följa upp språkdekaden på ett sådant sätt att de organiserar gemensamma aktiviteter och strategier för utvecklingen av samiskan. Våren 2021 arrangerade sametingen en gemensam digital workshop där man hade bjudit in samiska forskningsinstitutioner och ungdomsorganisationer. Syftet med workshopen var att höra vilka behov det samiska samhället har när det gäller de samiska språken, och hitta möjliga teman till ett gemensamt flaggskeppsprojekt. De teman som tydligt framhölls på workshopen var *språkteknologi* och *barn och ungas språk*.

Sametingsrådet i Norge (23.3.21, sak 049/21), Sametingets styrelse i Finland (20.5.21, sak Sh 6 § 6/2021) och Sametingets styrelse i Sverige (16–17.6.21, sak 96 §) har följt upp förslaget om att samarbeta om det gemensamma förprojektet (flaggskeppsprojektet), och har beslutat att flaggskeppsprojektets tema ska vara språkteknologi och barn och ungas språk.

Sametingen har i början valt att initiera flaggskeppsprojekt i språkteknologi. Våren 2022 arrangerade sametingen ett gemensamt språkteknologiseminarium *Mijá tekno* i Luleå, där man bjöd in den samiska allmänheten. På seminariet var det både föreläsningar, paneldiskussioner och workshop, och målet var att identifiera och konkretisera samiska språkteknologiska behov som Sametingen kan samarbeta om under språkdecenniet. Målet är att initiera ett språkteknologiskt flaggskeppsprojekt som omfattar alla samiska språk. Efter seminariet har Sametingen sammanfattat resultaten och utformat gemensamma strategier för samisk språkteknologi som man vill satsa på under de kommande tio åren.

Det råder en kritisk brist på texter på alla samiska språk och det finns ett stort behov av att samla in allehanda texter så det kan byggas upp ett bra korpusmaterial. Korpusmaterialet är digitalt textsamlingsmaterial som fungerar som grundmaterial när man vill skapa språkteknologiska verktyg, och som även är viktigt i samisk språkforskning. Om man ska kunna forma samiska språkteknologiska verktyg som fungerar och som är användbara i samiskan, behövs ett omfattande och grundligt korpusmaterial. Det är viktigt att både det

§ 193 Internationella urfolksspråksdecenniet IDIL 2022 – 2032 – *forts.*

skriftliga materialet och röstmaterialet samlas på ett sådant sätt att det kan användas i framtida språkteknologiska verktyg och forskning. Därför anser sametingen att det är viktigt att samla så mycket korpusmaterial som möjligt, och föra det vidare till Divvun/ Giellatekno, så att materialet kan läggas till den samiska korpusen. Eftersom de samiska språken är morfologiskt komplexa språk, så har de också många andra behov än andra språk.

Sametingen anser det som nödvändigt att stärka den samiska språkteknologimiljön. Divvun och Giellatekno (på UiT Norges arktiska universitet) har utvecklat bra verktyg som har gjort stor nytta för de samiska språken, och för andra urfolksspråk och minoritetsspråk. Giellatekno och Divvun har dock inte tillräckligt med resurser och arbetskapacitet att uppfylla alla behov som finns i det samiska samhället. Om vi i i framtiden ska kunna tillgodose det samiska samhällets språkteknologiska behov måste den samiska språkteknologimiljön stärkas. Sametingen förväntar sig också att staterna tar ansvar och att man tillsammans stärker den samiska språkteknologiska miljön och stödjer de samiska språken i framtiden.

Teknologigiganter som Google, Microsoft, Apple och andra implementerar språkteknologiska verktyg till större språk. Små språk, som ex. urfolksspråk, får inte åtkomst till den marknaden. Det största problemet är att stora teknologiföretag inte använder öppna källkoder, vilket innebär att andra, mindre språk inte får åtkomst till verktygen utan teknologiföretagens tillåtelse. Sametingen ser det som mycket negativt att små språk inte erbjuds samma förutsättningar och utgångspunkt för språkutveckling. Digital kommunikation är numera dominerande i all informationsutbyte, och när de små språken inte når denna domän, försummas de. Därför anser sametingen att små språk ska få utvecklas på samma sätt som större språk, och få tillgång till den språkteknologiska marknaden. Sametingen förväntar sig också att staterna gör en insats i denna fråga och de uppfyller de samiska språkens behov på samma sätt som majoritetsspråkets behov.

Sametingen anser det också som viktigt att stödja och hjälpa andra urfolk i världen. Otillräcklig språkteknologi är ett problem som urfolk över hela världen upplever, och som det är svårt att lösa utan gemensamma insatser. Därför är det viktigt att urfolk samarbetar i dessa frågor.

I dagsläget är språkteknologi det centrala verktyget för språkanvändning och språkutveckling. Språkteknologin blir viktigare från år till år, och den anses nu vara en förutsättning för språkens överlevnad. Man måste dock inom språkteknologi också vara försiktig. Om teknologin utvecklas på fel sätt och under fel förhållanden kan det försvaga språket. De samiska språken är i en så utsatt situation att det är nödvändigt att noggrant undersöka vilka lösningar som stärker samiskan. Ett haltande språk och dåliga lösningar kan ha så negativa konsekvenser att de börjar undergräva språket. Därför anser sametingen att det är viktigt att skapa etiska regler för den samiska språkteknologins utveckling. Reglerna ska omfatta både det språkteknologiska verktygets tillkomst och användning.

§ 193 **Internationella urfolksspråksdecenniet IDIL 2022 – 2032 – *forts.***

För att ha en kontinuitet i flaggskeppsprojektet måste det avsättas medel för uppföljning av de olika åtgärderna. Därför ska sametingen årligen bedöma de ekonomiska ramarna för flaggskeppsprojektet, utifrån respektive sametings budgetbehandling. Varje sameting ska också kunna initiera åtgärder, även om övriga sameting inte har möjlighet involvera sig i aktiviteterna.

Den norska regeringen har beslutat om urfolksspråksdekaden i nära samarbete med Sametinget i Norge. Den norska regeringen har tillsammans med Sametinget i Norge etablerat ett nationellt samarbetsforum för att säkerställa hela projektet. Sametingen ser det som viktigt att finska och svenska myndigheter också etablerar samarbetsforum med sametingen i Finland och Sverige så vi säkerställer ett effektivt genomförande av urfolksspråkdekaden, och en bra kommunikation mellan sametingen och staterna.

Likalydande förslag till beslut kommer att läggas fram för beslut i plenum vid Sametinget i Norge och Sametinget i Finland.

Styrelsen beslutar

att stödja förslag till beslut som är likalydande för samtliga Sameting.

Styrelsen föreslår Sametinget besluta

- att Sametinget hänvisar till FN:s internationella dekad för urfolksspråk 2022–2032 och urfolksspråkdekadens handlingsplan,
- att Sametinget beslutar att genomföra ett gemensamt samiskt flaggskeppsprojekt i språkteknologi, tillsammans med sametingen i Norge och Finland. Flaggskeppsprojektets mål är att stärka alla samiska språks ställning i den digitala världen,
- att Sametinget uppmanar staterna att tilldela ekonomiska resurser för flaggskeppsprojektets ändamål så att samisk språkteknologi utvecklas under språkdecenniet,
- att Sametinget förutsätter att både sametingen och deras samarbetspartners (bl.a. de som finansieras av sametingen, som sametingen samarbetar med etc.) distribuerar alla översatta texter till Giellatekno-korpusen. Sametinget uppmanar även andra, både statliga och privata institutioner att överlämna översatta texter till den samiska korpusen,

§ 193 **Internationella urfolksspråksdecenniet IDIL 2022 – 2032 – forts.**

- att Sametinget ska arbeta för att stärka den samiska språkteknologiska miljön så att de kan tillgodose framtida språkteknologiska behov och för att skapa nödvändiga språkteknologiska verktyg. Sametinget förväntar sig att staterna också tar ett ekonomiskt ansvar för att stödja så att den samiska språkteknologiska miljön stärks,
- att Sametinget ska även fortsättningsvis arbeta för att stora teknologiföretag öppnar källkoderna och därmed ger små språk möjlighet att komma in på språkteknologimarknaden. Sametinget förväntar sig att även staterna tar ett aktivt grepp för att få stora teknologiföretag att öppna källkoderna,
- att Sametinget anser det som viktigt att skapa gemensamma etiska regler för samisk språkteknologi, som förklarar vilka språkteknologiska verktyg som skapas och hur de används,
- att Sametinget kommer att samarbeta med andra urfolk, och lägga till rätta för att andra urfolk kan utveckla sina språk,
- att Sametinget uppmanar finska och svenska staten att etablera nationella samarbetsforum för IDIL2022-2032.

Paragrafen justeras omedelbart